

PATRIJARHALNA SIMBIOZA: - FALOCENTRIČNE OSI I NJIHOVE POVIJUŠE

Venita Popović

Da li smo sposobne da, kao projekt etike koja će nas voditi u budućnost, ponudimo bolju viziju nego što je to sinteza autonomnog promišljanja pravičnosti i saosjećajne brige?... Da li smo sposobne da, kao viziju feminističke kritike, artikulišemo bolji model za budućnost nego što je to radikalna demokratska zajednica koja takođe podržava vrijednosti ekologije, i nemilitarizam i solidarnost među ljudima?

Seyla Benhabib, *Feminizam i postmodernizam: nesiguran savez*

Pohotljiva navada baruna i grofova, 'aga Sarajlija' što piju vino i druge vesele vlastele, da u prolazu nonšalantno štipkaju sluškinje za straznjicu, u nešto izmijenjenom obliku preživjela je do danas. Svugdje gdje se zgrušala bilo kakva moć, pa i minorna. Kod ravnateljčića, kojekakvih javnih intelektualnih glumatala, šefića, tajkuncića, bigotskih popova, mutevelija i nasrudin-hodžica, skorojević-gazdica, estradnih mogulčića, šmirantskih profesorčića... Ako i ne pipkaju, lascivnim mačo-aluzijama koreografiraju kvazi-erotizam gdje mu mjesto nije. Time je rodno-polna etičnost prije no što je i zazvana, nekmoli zasnovana, već isključena, potisnuta, ugašena i osuđena na neuspjeh.

Ne smetnimo s uma: u svim istorijskim epohama koliko god da su bile ostvarene pretpostavke za fino uštimate erotske strune među polovima uvijek bi se našla nemuzikalna bagra da lupa po njima kako joj se prohtje. Foucault u *Istoriji seksualnosti* je izričit kad dijagnosticira i detektira tjeskobu, nespokojstvo i grizu suvremene s/a/vijesti: "Ne misliti da je, kaže li se seksu 'da', vlasti rečeno 'ne'; slijedi, baš naprotiv, nit opšteg mehanizma seksualnosti. Upravo instance seksa treba da se otresemo ako, taktičkim obrtanjem, različitih sredstava seksualnosti, želimo da istaknemo, nasuprot zahvata vlasti, vrijednost tijela, zadovoljstva, znanja, u njihovoj višeznačnosti i mogućnosti odolijevanja. Uporišta protivudara spram mehanizama seksualnosti moraju da budu ne seks-želja, nego tijelo i zadovoljstvo." A gdje je moć jače slijepljena no s funkcijama vlasti, svim njenim razinama koje nutkaju simboličko i/ li doslovno raspolaganje tuđim životima, napose tijelima, osobito ženskim.

Društvene mreže mogu biti i jesu, katkad ili prečesto, ovisi koliko vam stomak može podnijeti, sfera koja izlučuje posljedice s vrlo realnim duševnim hematomima, nerijetko nepodnošljivim traumama. Dragovoljna virtualna eksponiranja izložena su s anonimnom voajerizmu. Virtualni egzibicionizam povlači čopore trolova koji čim nanjuše neopreznu divljač daju se u potjeru i na živo trgaju plijen. No, ništa manje nije eksplikativno sadistički nazubljen intelektualni cinizam koji to stanje već ionako tranžirane psihe našepureno progoni, umišljeno pokriva, prebire i iznova pretresa. Zato je za sve naivne ili indiskretne mace u tim igrama devet života jako malo, lako potrošno, gotovo ništa. Cijepa se za svagda izraz: *Curiosity killed the cat... but satisfaction brought it back!* Daleko prije će se provesti kao Shelley Duvall iz Kubrickova *Isijavanja* u koju se, na momente, kasnije u karijeri i životu prelijevao lik zloretne, očajne Wendy Torrance, koji je tumačila – supruga poludjelog bivšeg profesora i liječenog alkosa Jacka kojeg je igrao još jedan Jack - Nicholson. Zato je priličnije i aluzivnije po svijet cyber mrcvarenja citirati originalnog Stephena Kinga i to nasuprot Kubrickovoj horror-interpretaciji: *Curiosity killed the cat my dear redrum* (unatrag čitano *murder*, pa ponovljeno tepanje), *redrum my dear, satisfaction brought him back safe and sound, from toes to crown; from head to ground he was safe and sound. He knew that those things.*

Kako se, uzrokovano covid-pandemijom, represivno sužavala sloboda kretanja i s njom kohezivna građanska prava, tako se širila klaustrofobija.

Globalno, bez pošteđenih prostora, tjeskobe su implodirale i ozbiljno narušavale mentalno zdravlje izolirane populacije. S Bogom ili bez Njega, obje varijante iskazale su nosivu argumentacionu statiku, podižući zdanja novih sustava vrijednosti koje ponajbolje definira naziv njemačke eksperimentalne rock-grupe *Einstürzende Neubauten*, po naški Samourušavajuća Novogradnja. Ili još sažetije sablasno kao naziv njihovog albuma *Alles in Allem*. Ili pak, provirimo li u filozofski teatar, ugledaćemo ono što i Slavoj Žižek iznosi u svojoj novoj knjizi *Heaven in Disorder (Nebo u neredu)* izvrnuvši staru Mao Tse Tungovu tezu "ispod neba je kaos, ali je situacija odlična" da po njoj tumačaju dezorijentirani slojevi očajnički tražeći slobodnu sisu na brižno opruženim hijenama neoliberalizma, a zapravo sve više tonući u glib neofeudalizma s novim mogulima ala Jeff Bezos ili Mark Zuckerberg, demagozima metaverzuma. Procvaio je informacijsko-medijski razvrat, uz prateći intelektualni, u gustoj magli digitalne polupismenosti gomilajući traumatizirane anonimne žrtve upravo tamo i kad su se društvene mreže nudile kao spas i jedini izlaz iz agonalne situacije 'novog normalnog'. Virtualna egzaltacija oslobađa karnevalsku energiju u kojoj se lako zagubi vlastito lice među brojnim maskama, ono se stopi s njima kao što je sugerirano na čuvenoj James Ensorovoj slici *Autoportret s maskama*, no tada se još uvijek dalo izvući iz opsjedajuće zakrabuljenosti i oteti okruženju napasne prijetvornosti. Danas se, međutim, stvarna karakterna opačina izljevna na društvene mreže s nesagledivim i nemjerljivim posljedicama po sve zaražene zamorce.¹

A na društvenim mrežama svako, sve i svašta se može zaljuljati. Učas prevaljuju put od intimnog do javnog gdje likuje bizarnost i morbidnost - ucjene, prevare, zajedljivosti, kompleksi, frustracije, pakosti, podlosti. I kako je jezivo odvratno žrtvama silovanja tovariti krivnju, tražiti s porno pohotnim

1 Ali ono što ledi krv u žilama jeste potpuna podložnost generacija koje dolaze tome šizoidnom stanju favoriziranja površnosti, trivijalnosti, vulgarnosti, emotivne obogaljenosti, ili kako Galimberti veli, emotivne nepismenosti, a upravo to je napala sebi svojstvenim stilom Camille Paglia u intervjuu datom *Jutarnjem listu* objavljenom 2017. godine povodom izlaska njene zbirke ogleđa *Free Women, Free Men*: "Svjedoci smo nove mračne epohe, naš je razum u potpunosti ukroćen, nema dopuštenja da se kreće po vlastitom nahodenju, da kritizira slobodno...Nadolazeći naraštaj proizvod je katastrofalnog javnog obrazovanja u kojem se više ne podučava ni svjetska historija niti geografija, javno je obrazovanje, recimo, u SAD-u kolabiralo, ono je isključivo podređeno indoktrinaciji liberalnog svjetonazora, jedino čemu je ta nakaradna mašinerija podučila te mlade ljude su ovakva, politički korektna govna. Ja sam liberal, no prezirem, apsolutno se odričem ove vrste ispolitizirane edukacije!"Treba li uopće naglašavati kako je pošast odavna izvan američkih granica?

apetitom otežavajuće okolnosti tobožnje samoskrivljene provokativnosti ništa nije manje sablažnjivo i odbojno. Učas se zapale mizogine harange protiv neoprezne ekspanzije ženskog tijela. Baš onako kako umiju nagrabusiti naivci i naivke nasjeli na virtualne transakcijske mamce i klopke na vlas tako, ako ne i gore, prolaze lakomisleno i nepromišljeno ovčice odlutale u cyber labirint.

Koliko su, uz adolescente, žene ciljane, isto toliko su i najranjivija grupa. Narasta i konvencionalizira se virtualno nasilje kao i ono realno. A poseban antifeministički i regresivni pečat tome stanju, već dobrano poodmaklom u perverzno, daju tzv. *big dick energy* ideologinje, sklone političkom twerkanju poput Kari Lake, bivše tv-vikend mustrice i republikanske kandidatkinje za guvernerku Arizone. Nevjerojatno, ali idoli i izabranici njena zagovaranja, preporučivanja i podatnog predavanja *energiji velike čune* su sušte desničarske mustre, impotentni a opasni igrači, ponajprije Trump. No daleko tužnije je što je Kari Lake točno znala što prinositi na falusoidni oltar, ali, nimalo neočekivano, ponudila je nedotupav obrazac priličnom broju epigona, grlatih ili ne, nevažno, bedastih imitatorki, odanih i potčinjenih kojekakvim sitnim despotskim spodobama. Uistinu, sijaset je anonimnih sljedbenica koje se povijaju, penju i pužu uz velikodušno ponuđene falocentrične osi, revnosno brkajući rod i spol unatoč gorko i bolno prevaljenim etapama feminističke borbe za prava i slobode žene. Bahato su izokrenule i izvrcu te konzervativne povijuše, puzavice i penjačice uz falocentričnu Moć čuvenu formulaciju Simone de Beauvoire iz *Drugog spola* kako se ženom ne rađa već tokom života postaje: one se rađaju kao žene ali to nikad ne postanu.

Svako odmetništvo i buntovništvo se skupo, preskupo plaća. Naročito kad je suprotstavljeno režimskim konzervativnim strujama. Znala je to sredinom proteklog stoljeća Marina Cvetajeva došavši do iskustveno gorkog metaforičnog zaključka, svojevrsnog univerzalnog *vox feminae*: u ovom najhrišćanskijem od svih svjetova svaki pjesnik je Jevrej, s tim da je danas to civilizacijsko-kulturno monoteističko obilježje opravdano i lako zamjenjivo sa svojim abrahamskim mlađim ogrankom – islamom. S barbarskom represivnom brutalnošću teokratskog režima suočeni smo na masovnim protestima žena u Iranu nakon smrti Mahse Amini, 22-godišnje djevojke koju je uhapsila "policija za moral" zbog "neprikladnog" nošenja hidžaba. Simbolički plamenovi

slobode, kao i uvijek, gase se i ugašeni su životima demonstranata, u ovom slučaju čak djece, mladih Iranki i Iranaca. Redatelji Asghar Farhadi, Shirin Neshat, Ali Abbasi pozivaju na solidarnost, a i drugi iz plejade progresivnih iranskih filmskih stvaratelja bi se pridružili da nisu već ranije pohapšeni zbog kritike režima. U svijetu babilnoske komunikacijske pomutnje u nebesa predatorski kulanog kasnog kapitalizma, Fredric Jameson okrstiće to trajuće stanje kao doba "fundamentalne dezorijentacije". Stoga i ne čudi što je poput Cvetajeve i Lennon sa suborkinjom Yoko Ono na albumu iz 1972. *Some Time in New York City* jednu pjesmu kontroverzno, ali samo za današnje politički korektne cjeplidlake, nazvao "Woman Is the Nigger of the World"s punim pokrićem 'odmjenivši' vječnu žrtvu – Židova, drugima – obojenima i ženama.

A kamo sve može odvesti fanatično izopačena odanost nagriženim vrijednostima tradicijom pocijepanog rodno-polnog svijeta u bezobzirnoj kampanji za italijansku premijerku demonstrirala je osnivačica stranke *Braća Italije*, novoizabrana pobjednica i izbaviteljica vjere, nacije, obitelji, ženskosti i majčinstva Giorgia Meloni. S ratobornim pokličem: *Ja sam žena. Ja sam majka. Ja sam Talijanka, ja sam kršćanka. Nećete mi to oduzeti!* a za svoj bezobzirni desničarski konto, na svom twitu pustila je snimku silovanja koju je u Piacenzi počinio migrant, tražitelj azila, šaljući žrtvi zagrljaje uz obećanje kako će vratiti sigurnost na ulice italijanskih gradova. Doduše, zloporabljeni video-zapis je skinut s društvenih mreža, šteta počinjena, javnost zgranuta, kritika, kao i inače što prolazi, osuđena na "brijanje balona".²

Desničarski populistički diskursi u sprezi s najkonzervativnijim društvenim retradicionalističkim strujanjima, pokretima i **kružocima**, kad god im se ukaže prilika svoj antifeministički stav iskazuju i nameću tako što borbu za prava i slobode žena i LGBT populacije trpaju u tijesni nemaštoviti konstrukt, komični kostim, katkad luđačku košulju tzv. "rodne ideologije"s naučnom da potkopaju legitimitet te borbe ili ga zauvijek eliminiraju. Austrijske znanstvenice Stefanie Mayer i Birgit Sauer raskrinkale su sve te reakcionarne pokroviteljke i zagovornice nazvavši tu prečesto potezanu, diskvalificirajuću i etiketirajuću sintagmu rodne ideologije "praznim označiteljem"u koju se kao vreću opsjenarskih trikova da svašta natrpati. Ili, kako su ta antifeministič-

2 Sintagmu posuđujem od efektnog naslova knjige poezije makedonskog književnika Borčeta Panova prošlogodišnjeg dobitnika književne nagrade Predrag Matvejević.

ka nastojanja, nerijetko eksplicite mizogina, razotkrile Eszter Kováts i Maari Põim, zapravo su lako izapljivi simbolički ljepak koji bi na okupu da drži neodrživo. Ali ko su vlasnici tih nabrušenih muških umova, muške strane, pristale i slijepjene uz antifeminističke narikače, strane koja bahatije kidiše, bilo na već osvojena prava i slobode žena ili ona još neostvorena. To su oni što kleče po trgovima ispod jumbo postera Djevice Marije i svi njima slični zeloti bilo kojem bogu da se mole. To je ona strana prekomotna u svom pogledu na žene i svom izrazu o ženama na vlas slični razbojnički slobodnim prevodiocima Marley-eve *No Woman No Cry – Nema žena u mom kraju*.

Bez ikakve dvojbe i okolišanja, prokrustovski istančani patrijarsi ženi poklanjaju počasno mjesto ukrašavajući je pomno tradiranom ontološkom krivnjom za izgon iz Raja. Povijesno nije samo bila optuživana da je u dosluhu s vragom, nego ga je utjelovljavala, pa otud i potječe spaljivanje vještica uz crkveni mizogini izgovor kako se tim podlim i bolesnim kažnjavanjem ne proljeva nikakva krv. Zazor i predrasude prema ženi i ženskom preživjele su to najmračnije razdoblje upravo zahvaljujući patrijarhalnim puritanskim maljevima. Tako svako malo podsjećaju svoju odanu pastvu zašto i danas grizu istu jabuku rodno-spolnog razdora.³

Propovjednici i zagovornici moralne čistoće nalažu i preporučuju dijametralno suprotstavljene rodno-spolne aršine ponašanja. P. e., u braku tvrdokornom muškarčini vjenčani list ujedno postaje i katastarski ovjeren, neprikosnoven vlasnički. U partnerskom ili ljubavničkom odnosu žena nije više od seksualiziranog objekta, potrošna, zamjenjiva i razmjenjiva. U toj i takvoj mediokritetskoj i licemjernoj estetici spolno prezreli muškarci slove kao zavodnici, dok je uglavnom svako predbračno iskustvo žene obilježeno kao promiskuitetno. Preljub za muškarca predstavlja izletništvo kojim, na koncu, cinično, učvršćuje bračnu ili partnersku zajednicu, dok ženu preobraća u

3 "U svom izuzetnom romanu, *Posedovanje tajne radosti*, Alice Walker nam prepričava kako se ženski pol simbolizuje u liku lutke, čime nudi alegoriju užasavajućeg procesa kojim patrijarhalna kultura kroti ono čega se najviše plaši – zrelu ženu, čiji je pol uzdiže i slavi, umesto da se izvitoperuje. Tajna radosti, otpor, neodvojiva je od te simboličke bitke protiv nesvesnog značenja datog falusu kao reproduktivnoj moći. Brisanje ženskog pola zaopčinje ritualom koji od manjka žene stvara užasavajuću realnost... "Po ovoj shemi ne bi trebalo da imamo vagine, kaže Olivija pametno govoreći, čime se povremeno odlikovala, jer se kroz ta vrata muškarac sučeljava s najvećom nezadovoljstvom misterijom za koju zna. Da je reprodukovan.", Drućilla Cornell, "Ponovno promišljanje vremena feminizma" u *Feministička sporenja, Filozofska razmena*, Beogradski krug, beograd 2007. s engleskog prevela Jelisaveta Blagojević

kurvu. Čini to zdušno prljavim društvenim posredovanjem o čemu redovito bolno svjedoče brakorazvodne parnice uz nerijetko ispoljeno prateće nasilje, *in extremis* femicid.

Nevažno je gdje su na hipotetičnim mapama pobodeni ti prostački umovi. Posrijedi su socio-kulturni krajolici s prenaplašenim utjecajima klerikalne rigidnosti koja simplificira i primitivizira sve ono što ne razumije, a osobito žene. Ukoliko takva gledišta i djelovanja dolaze s akademske razine, utoliko su sramna, a za stupanj sramnija dopiru li iz teoloških krugova. Svu povijesnu kompleksnost i neprozirnost sprovedu u svojevrsna patrilinarna korita, dok metaforičnost i neuklonjivu dvosmislenost perenijalnih tekstova prevode u tzv. 'patrimorfne' plitkosti. Kao da je Bog gluhonijemi i slijepi talac koji je zauvijek prepušten tim samozvanim kreacionističkim namjesnicima svekolike interpretacije Istine, Dobra, Pravednosti uramljene, ponajčešće, vjerom i nacijom. Tako umišljaju da svom razgalamljenom antiintelektualizmu daju sakralni obol vjerodostojnosti.

Evo kao Badiou vidi taj suvremeni metež: "Rat civilizacija, sukob demokracija i terorizma, borba do smrti između ljudskih prava i prava vjerskog fanatizma, promicanje rasnih, povijesnih, kolonijalnih ili žrtvenih označitelja, kao što su 'arapski', 'židovski', 'zapadni', 'slavenski', sve je to samo teatar ideoloških sjena iza kojega se igra jedini istinski komad: bolna, raspršena, smušena i polagana supstitucija iščezlih komunizama nekim drugim racionalnim putem političke emancipacije širokih ljudskih masa, danas prepuštenih kaosu."⁴

Pitanje koje na početku postavlja Seyla Benhabib nije samo retoričke naravi, no nosi finu dozu poticajnosti u potrazi za odgovorima. Bez trunke dvojbe, feministička kritika je neupitno osposobljena, ali valja iskazati iznimnu odgovornost kamo je usmjeriti, jer koliko god je valjalo, na povijesnim feminističkim nasadima, uputiti patrijarhalnoj bahatosti u svakovrsnim zajednicama, isto toliko potrebno je odvagati kad je okrenuti ka permisivnim 'ludačama' potčinjenim maskulinim kvaziautoritetima, pogotovu kad tu svoju bezuvjetnu pokornost mistificiraju i zaogrću kultom majčinstva, vjerskim fetišizmom i arogantnom isključivom nacionalnom pripadnošću.

4 Alain Badiou, *Združeni nestanci čovjeka i Boga*, *Europski glasnik* br. XI, Zagreb 2006. s francuskog jezika prevela Jagoda Milinković.